

TULLIHALLITUS
Valvontaosasto

MUISTIO

Helsinki 13.10.2005

OIKEUSMINISTERIÖ

TULLIHALLITUKSEN LAUSUNTO OIKEUSMINISTERIÖN U-KIRJELMÄÄN , JOKA KOSKEE EHDOTUKSIA EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVIKSI RIKOSOIKEUDELLISISTA TOIMENPITEISTÄ TEOLLIS- JA TEKIJÄNOIKEUKSIEN NOUDATTAMISEN VARMISTAMISEKSI SEKÄ NEUVOSTON PUITEPÄÄTÖKSEKSI RIKOSOIKEUDELLISEN NORMISTON VAHVISTAMISESTA TEOLLIS- JA TEKIJÄNOIKEUKSIEN LOUKKAUSTEN TORJUMISEKSI

Pyydettyinä lausuntona Tullihallitus esittää seuraavaa.

Kuten oikeusministeriön muistiossa lausutaan, ehdotusten tavoitteena on täydentää 29.4.2004 annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta (2004/48/EY). Tämä direktiivi (2004/48/EY) koski siis yksityisoikeudellisia ja hallinnollisia toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseksi. Tullihallitus on toimittanut opetusministeriölle pyydetyn lausunnon 18.08.2005 tämän direktiivin edellyttämistä lainsäädäntömuutoksista. Nyt esillä olevat ehdotukset ja oikeusministeriön muistio ovat tarpeellisia ja kauan odotettuja jatkumoina alkaneelle kehitystyölle. Yksityisoikeudelliset ja hallinnolliset toimenpiteet ja oikeussuojakeinot ovat tarpeellisia, mutta yksinään riittämättömiä varmistamaan teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamista.

Suomen tullit ovat torjuneet väärennetyjen ja laittomasti valmistettujen tavaroiden maahantuontia, vientiä ja kauttakuljetusta Suomen EU jäsenyydestä 1995 lähtien suoraan sovellettavan yhteisölainsäädännön nojalla. Väärennetyt ja laittomasti valmistetut tavarat ovat olleet Euroopassa voimakkaasti kasvava ongelma ja rikollisuuden laji viime vuosina. Yhteisön lainsäädännön alaan kuuluva asetus, keskittyy ainoastaan kaupallisiin tavaraeriin jättäen matkustajaliikenteen käytännössä soveltamisalan ulkopuolelle.

Suomen tulliviranomaiset ovat ns. tuotevääreennösasetuksen, neuvoston asetus (EY) n:o 1383/03, ja uuden komission soveltamisasetuksen (EY) n:o 1891/04 nojalla oikeutettuja ja myös velvollisia pysäyttämään ja ottamaan tullivalvontaan sellaiset tavaraerät, jotka loukkaavat tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia. Asetuksen tarkoituksena on estää tuotevääreennösten ja laittomasti valmistettujen tavaroiden markkinoille pääsy, kuljetus ja muu levitys jo rajoilla sekä erityisesti antaa jäsenvaltioiden tulliviranomaisille toimivaltuudet puuttua tehokkaasti näihin laittomuuksiin ja oikeudenloukkauksiin. Asetuksen soveltamisalaan kuuluvat kolmansista maista saapuvat tavarat. (Sisämarkkinoille vapaaseen liikkeeseen laskettujen tavaroiden torjuntaan sen sijaan sovelletaan kansallista lainsäädäntöä rikostorjunnan näkökulmasta.) Yhteisön lainsäädännön alaan kuuluvan tuotevääreennösasetuksen mukaan valvonta- ja pysäytystilanteet kattavat kaikki tullimenettelyt ja tulliselvitysmuodot, jolloin erityishuomio kohdistuu monista syistä kauttakuljetuksessa oleviin tavaroihin. Tavaramerkkilain 4 § korjattiin tuotevääreennösasetuksen mukaiseksi vuonna 2000. Samanlainen korjaus tuli uuteen tekijänoikeuslakiin vuonna 2005. On tärkeitä, että yhteisön lainsäädäntö ja kansallinen lainsäädäntö ovat linjassa keskenään sekä yksityiskohdiltaan että tavoitteiltaan. Näistäkin syistä puheena olevat ehdotukset ovat tarpeellisia. Olemassa olevan yhteisösääntelyn tavoitteet ja implementointi edellyttävät ehdotusten mukaisia uudistuksia ja harmonointia toimiakseen moitteettomasti. Rikosoikeudellisten seuraamusten tulee olla tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Nämä seikat ovat selkeästi nykyisellään erityisiä kehittämisalueita. Vetäytyminen pilariin ja toimivaltasuhteiden taakse ei palvele tekijän- ja teollisoikeuksien noudattamisen varmistamisen tavoitteita.

Suomen tulli on vuosien saatossa pysäyttänyt yhteisölainsäädännön nojalla vuosittain yli miljoona jälleenmyyntipakkausta vääreennettyjä ja laittomasti valmistettuja tavaroita, joiden arvo on vuositasolla ollut 20-30 miljoonaa euroa. Tästä ja komission laatimista koko Euroopan unionia koskevista tilastoista on pääteltävissä, että yhteisölainsäädäntö ja yhteistyö hallinnollisen lainsäädännön alalla kehittyi oikeaan suuntaan. Sen sijaan rikostutkinta ja koko jäsenvaltioiden välinen rikosoikeudellinen yhteistyö on jäänyt vakavasti jälkeen kehityksestä. Vaikka rikollisuuden ala on kasvanut räjähdysmäisesti ja sen on jo havaittu sisältävän vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden elementit, rikostutkintaa, jäsenvaltioiden välistä rikosoikeudellista yhteistyötä, saatikka laajempaa kv. rikostorjuntayhteistyötä ei ole nimeksikään. Nämä ovat seikkoja ja ongelmia, joihin Suomen tulli on toistuvasti törmännyt käytännön tapausten yhteydessä.

Syitä ongelmiin on lukuisia. Rangaistukset ja muut seuraamukset ovat liian lieviä. Suomessa sekä teollis- että tekijänoikeusrikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Tämä jo yksin vaikuttaa monissa tilanteissa siihen, että näitä rikoksia pidetään vähäisinä, huolimatta siitä, että kyseessä on usein miljoonien eurojen arvoiset tavaraerät. Usein tullin tutkimiin teollisoikeusrikoksiin liittyy verorikoksia, jolloin teollisoikeusrikoksen rangaistusasteikon vähäisyys aiheuttaa jutuissa keskittymisen ainoastaan törkeään veropetokseen. Syyttäjät, eivätkä esitutkintaviranomaiset katso olevan merkityksellistä tutkia teollisoikeusrikosta, koska sillä ei ole faktisesti juurikaan merkitystä rangaistuksen mittaamiseen ja lisäksi juttu jouduttaisiin siirtämään aina Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Näin on käynyt savukejuttujen yhteydessä.

On olemassa selkeä ristiriita vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden tutkimisen ja teollisoikeusrikosten tutkimisen kanssa, jos sanktiona on ankarimmillaan kaksi vuotta

vankeutta. Oikeusministeriö toteaa muistiossaan aivan aiheellisesti, että rikoksen tekeminen vakavien rikosten tekemistä varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä on rikoslain 6 luvun 5 §:n nojalla rangaistuksen koventamisperuste, mutta pykälä ei oikeuta tuomioistuinta ylittämään rikoksesta säädettyä enimmäisrangaistusta. Tällä on selkeät heijastusvaikutukset jo esitutkintaankin ja syyttämiseen. Tästä syystä ei resursseja ole järkevää käyttääkään tällaisten juttujen tutkintaan. Juttujen rubrisointi vaaran aiheuttamiseksi kattaisi vain osan jutuista ja vaikuttaa keinotekoiselta konstruktiolta sekä on omiaan vaikeuttamaan juttujen tutkintaa. Yksinkertaisin ja selvin ratkaisu on korjata rikoslain 49 luvun pykälää siten, että ankarin rangaistus teollis- ja tekijänoikeusrikoksista olisi 4 vuotta vankeutta tai lisätä törkeä tekemuoto verorikosten tapaan. Verrattuna kehitykseen huumausainerikosten osalta todettakoon törkeän huumausainerikoksen rangaistusasteikon olevan 1-10 vuotta vankeutta ja yhä käydään keskustelua maksimirangaistuksen riittävydestä ja pelotevaikutuksista.

Alhainen rangaistusmaksimi aiheuttaa myös sen, etteivät kaikki pakkokeinolain tarkoittamat pakkokeinot ole käytettävissä. Pakkokeinolain 5 a luvun mukaiset pakkokeinot kuten telekuuntelu ja televalvonta rajautuvat ulkopuolelle vaikeuttaen merkittävästi sekä rikostutkintaa että jäsenvaltioiden välistä rikosoikeudellista yhteistyötä. Nämä mainitut pakkokeinot ovat kuitenkin osoittautuneet nykyisessä toimintaympäristössä tarpeellisiksi ja välttämättömiksi työvälineiksi. Tällaiset erot vaikeuttavat ajatustakin hyödyntää mahdollisuutta käyttää yhteisiä tutkintaryhmiä.

Oikeusministeriön muistiossa ja puheena olevissa ehdotuksissa mainitut jäsenvaltioiden eroavaisuudet lainsäädännössä ovat ollee omiaan vaikeuttamaan rikosoikeudellista yhteistyötä, josta syystä yhtenäinen lähestymistapa ongelman ratkaisuun on mitä toimivin. Tällä sinänsä jo jäsenvaltion kannaltakin tarpeellisella tarkastelulla ja korjaustyöllä on laajempaa merkitystä luotaessa toimiva toimintaympäristö jäsenvaltioiden väliselle rikosoikeudelliselle yhteistyölle. Lisäksi tällainen harmonointi luo edellytyksiä myös laajemmalle kolmansiin maihin ulottuvalle rikosoikeudelliselle yhteistyölle.

Rikoslain 49 luvussa säädetyistä teollis- ja tekijänoikeusrikoksista virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi tai ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Tilanne selkiintyisi ja helpottaisi esitutkintaa ja sen käynnistämistä, jos nämä rikokset olisivat virallisen syytteen alaisia rikoksia. Näihin ongelmiin on törmätty voimakkaassa kasvussa olevien lääkerikosten tutkinnassa.

Tulliylitarkastaja

Anssi Kartila